

**TA'LIM SOHASIDA AMALGA OSHIRILAYOTGAN ISLOHOTLAR
DAVRIDA YANGI PEDAGOGIK TERMINLAR
MAZMUN MOHIYATI**

Abdiraimova Gulrux¹

Qarshi xalqaro universiteti “ Ijtimoiy-gumanitar fanlar” kafedrası o‘qituvchisi
E-pochta: gulruhabdiraimova@gmail.com

ABSTRAKT

Maqolada Respublikamiz ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar davrida o'zbek tili leksikasida yangi pedagogik terminlarning paydo bo'lishi, ta'lim sohasida finlandiya ta'lim tizimining joriy etilishi natijasida pedagoglarning lug'atida uchraydigan innovatsion leksemalar, natijada darsliklariga 4K ta'lim modeli asosidagi topshiriqlarning joriy etilishi haqida bayon qilingan.

***Kalit so'zlar:** 4K ta'lim modeli, kollaboratsiya, kommunikativlik, kreativ fikrlash, kritik (tanqidiy) fikrlash, innovatsiya, vizual san'atlar, metakognitiv qobiliyatlar, innovatsiya*

**THE ESSENCE OF NEW PEDAGOGICAL TERMS DURING
THE REFORMS IMPLEMENTED IN THE FIELD OF EDUCATION**

Abdiraimova Gulrux²

ABSTRACT

The article describes the appearance of new pedagogical terms in the lexicon of the Uzbek language during the reforms implemented in the educational system of our

¹ Abdiraimova Gulrux Samad qizi – Qarshi xalqaro universiteti “ Ijtimoiy-gumanitar fanlar” kafedrası o‘qituvchisi
E-pochta: gulruhabdiraimova@gmail.com

² Abdiraimova Gulrux Samad qizi – Qarshi xalqaro universiteti “ Ijtimoiy-gumanitar fanlar” kafedrası o‘qituvchisi
E-pochta: gulruhabdiraimova@gmail.com

Republic, the innovative lexemes found in the vocabulary of pedagogues as a result of the introduction of the Finnish educational system in the field of education, and as a result, the 4K educational model for textbooks the introduction of tasks based on

Key words: *4K educational model, collaboration, communication, creative thinking, critical (critical) thinking, innovation, visual arts, metacognitive skills, innovation*

Kirish

Dunyoda ilm-fan taraqqiyoti jarayonining chuqurlashuvi, madaniyatlar alamashinuvi, yangi yaratilgan innovatsion texnologiyalarning ilm- fan sohasiga tadbiiq etilishi, ilg'or xorijiy tajribalar asosida milliy o'quv dasturining yaratilishi natijasida tilshunoslik sohasida yangi terminologiyaning rivojlanishiga sabab bo'ldi. Natijada pedagogik tizimda yangi lug'atlarning yaratilishi, milliy terminologiya rivojlantirishni toqozo etmoqda. Lug'at birliklari semantik tarkibiga ko'ra bir ma'noli va ko'p ma'noli terminlar guruhiga ajratilishi mumkin. O'zbek tili leksikografikasini katta miqdorini bir ma'noli leksimalar tashkil qilasada, muayyan soha tushunchasini ifodalashga xizmat qiluvchi maxsus so'z – terminning tabiati ham xuddi shu holatni talab qiladi. Biroq terminologik tamoyil talabiga zid ravishda birdan ortiq tushunchani ifodalashga xizmat qilayotgan ko'p ma'noli terminlar ham deyarli barcha soha terminologiyasida kuzatiladi. [1] Ilm-fan yildan-yilga taraqqiy etib borar ekan, ta'lim sohasida bu o'zgarishlar aks etishi natijasida, pedagoglar faol lug'atida hozirgi kunda 4K ta'lim modeli, kollobarotsiya, kommunikativlik, kritik fikrlash, kreativ fikrlash, vizual san'atlar, metakognitiv qobiliyatlar, «Darsliklarning fincha standarti» kabi bir qancha yangi leksemalarni uchratishimiz mumkin.

Asosiy qism

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi "Ta'lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" [2]gi qarorida Finlyandiyaning ta'lim sohasidagi ilg'or tajribasini mamlakatimiz ta'lim

tizimiga va Milliy o'quv dasturiga joriy qilish vazifasi belgilangan edi. Mazkur dasturning joriy etilishi natijasida ta'lim sohasiga bir qancha yangi pedagogikaga oid leksikorafik tushunchalar kirib keldi. Bu tushunchalar ifodalaydigan ma'nosiga ko'ra bir ma'noli yoki polisemiya shaklida kuzatilishi mumkin. O'zbek tilining terminologiyasiga sinonimiya hodisasi xos ekanini ta'kidlab, Q.Sapayev terminologik tizimda sinonim terminlar, avvalo, shu tilning o'ziga xos ichki imkoniyatlari asosida, ikkinchidan, boshqa tillardan so'z o'zlashtirish yoki dialektal so'zlarning terminologik sistemaga kirib kelishi natijasida sodir bo'lishi fikrini ilgari suradi [3]. Tilshunos olim R.Shukurov esa o'zbek tili terminologiyasida polisemiya va sinonimiya hodisalari uchrashi, xususan, terminologik tizimlarda sinonimiya hodisasi hamda leksik dubletlikning farqli jihatlariga batafsil to'xtab o'tgan [4]

Tilshunoslikning pedagogik terminologiyasida quyidagi birliklarning qayd etilganligini kuzatishimiz mumkin: "Avtoritar texnologiya – 1) an'anaviy ta'lim jarayonining ifodasi bo'lib, o'qitish jarayonida o'quvchi obyekt, o'qituvchi subyekt sifatida faoliyat ko'rsatishiga asoslangan tizim; 2) o'quv-tarbiya jarayonida o'quvchini bo'ysundirish asosida boshqarish texnologiyasi. Adabiyot o'qitish metodikasi – 1) adabiyot ta'limi nazariyasi hamda metodikasi bo'yicha talabalarga muayyan bilim, ko'nikma, malakalar hosil qilishga yo'naltirilgan o'quv fani; 2) adabiyot o'qitish metodikasi xususiy pedagogikaning asosiy sohasi. Kurs – 1) oliy va o'rta maxsus o'quv yurtlarida o'quv davri, bosqichi (masalan: birinchi kurs, ikkinchi kurs va h.k.); 2) biror fan va ilm sohasining muayyan doiradagi tugallangan bayoni (masalan: ta'limning kurs tizimi). Pedagogik ijodkorlik – 1) ta'lim beruvchi tomonidan o'quv-tarbiya vazifalarini yuksak sifat darajasida o'zgacha hal etilishi. 2) ta'lim-tarbiya amaliyoti va nazariyasining boyitilishi. Pedagogik innovatsiya – 1) pedagogik faoliyatga uning samaradorligini oshirish maqsadida yangiliklarning kiritilishi, ta'lim-tarbiyaning mazmun va texnologiyalaridagi o'zgarishlar; 2) ta'lim faoliyatida bola shaxsini rivojlantirish jarayoniga oid madaniy an'analarga asoslanib ta'lim jarayoniga yangicha qarash va yondashuvlar"[5] degan ma'nolarni anglatadi. 4K nima degani? 4K ta'lim modeli yangicha yondashuv bo'lib, o'z nomi bilan 4 ta "K" harfi bilan boshlanuvchi

tamoyilni o'z ichiga oladi. Bu Finlandiya ta'lim tizimi asosida shakllantirilgan milliy ta'lim modeli tirmeni hisoblanib, bu tamoyillar quyidagi ma'nolarni anglatadi:

Kollaboratsiya - darsliklar o'quvchilarning jamoada ishlash qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradigan tarzda tuzilgan. Bu o'quvchilarga hamkorlik qilish, samarali fikr almashish va o'zaro qo'llab-quvvatlash ko'nikmalarini o'rganishga ko'maklashadi.

Kommunikativlik- o'quvchilar o'z fikrlarini aniq, ravshan ifodalashga, suhbatdoshni tinglashga va tushunishga, ma'lumotni yetkazishda til vositalaridan unumli foydalanishga o'rganadi.

Kreativ fikrlash- o'quvchilar o'z maqsadlariga erishish uchun yangi yondashuvlarni qo'llashni o'rganadi, innovatsion yechimlarni ishlab chiqadilar va ijodiy muammolarni hal qilish ko'nikmalariga ega bo'ladi.

Kritik (tanqidiy) fikrlash-ushbu metodologiya o'quvchilarning axborotni tanqidiy baholash, o'z fikri va mulohazalarini shakllantirish ko'nikmalarini rivojlantirishni o'z ichiga oladi. O'quvchilar muammolarga tahliliy nuqtayi nazardan yondashishni o'rganadi va mantiqiy fikrlash asosida o'z nuqtayi nazarini shakllantiradi. [2;2]

Kognitiv ko'nikmalar - bu ma'lum bir ma'lumotni olish haqida gap ketganda, odamlarda mavjud bo'lgan bir qator ko'nikmalar. Ushbu ko'nikmalar diqqat, xotira, ijodkorlik va mavhum fikrlashdan foydalanishni o'z ichiga oladi. Insonning fikrlashi ba'zi bir ogohlantirishlarni tutish va talqin qilish, ularni xotirada saqlash va keyinchalik javob berish kabi bir qator harakatlar yoki jarayonlarni birlashtiradi.

Metakognitiv qobiliyatlar - o'rganish jarayonini yaxshilash uchun "fikrlash haqida o'ylash" deb ataladi. Metakognitiv qobiliyatlarga rejalashtirish, aqliy yozuv yaratish, ijobiy o'z-o'zidan gapirish, o'z-o'zini so'rash, o'zini o'zi nazorat qilish va boshqa bir qator o'qitish va o'rganish strategiyalari kiradi. [2;4]

XULOSA

Barcha sohalar leksikografiyasida yangi o'zlashma so'zlarni faol lug'atda qo'llash kuzatilganidek, tilshunoslikning pedagogik tushunchalarni ifodalashga

xizmat qiluvchi leksemalar tizimida ham yangi o‘zlashma so‘zlarni faol lug‘atda qo‘llash holatlari mavjud. Bu terminlar ma’nosini tushunish esa darslarni sifatli va standartga mos tarzda o‘tilishida muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. “O‘zbek tilining pedagogik terminologiyasida ko‘p ma’nolilik hodisasi”

E.Yaxshiyeva Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences 3(2), Feb., 2023

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi “Ta’lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida” lex.uz

3. Ақобиров, С. Ф. Ўзбек тили луғатининг баъзи бир масалалари // Ўзбек тили ва адабиёти . – 1960. –№2. – Б. 32-35

4. Ақобиров, С. Ф. Ўзбек тилининг изоҳли луғатида қўшма сўзлар// Ўзбек тили ва адабиёти . – 1965. – №6. – .Б. 36 – 40

5. Педагогик атамалар луғати / тузувчилар: Жамоа. – Тошкент, 2008. – 136 б.

ELEKTRON RESURLAR

1. <https://www.gazeta.uz/oz/2022/11/08/finland-education/>

2. <https://parliament.gov.uz/articles/1623>

3. <https://www.formacionyestudios.com/uz/bilim-qobiliyatlari.html>

4. https://www.google.com/search?q=metacognitive+abilities&oq=&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUqCQgAEEUYOxjCAzIJCAAQRrg7GMIDMgkIARB